

OVER OPENHEID EN VERDRAAGZAAMHEID: NIEUWE INVALSHOEKEN BIJ HET VREEMDELINGEN- EN MIGRATIEBELEID?

GUIDO DERAECK

GUIDO DERAECK, dr. criminologie en dr. sociale wetenschappen, is als docent 'Intercultureel Werk' verbonden aan de Sociale Hogeschool Heverlee en als (gast)docent 'Interculturele Pedagogiek' verbonden aan de lerarenopleiding van de Katholieke Hogeschool Brussel en de Faculteit Educatie Tilburg. Hij is actief in het migranten- en vluchtelingenwerk (o.m. Steunpunt Mensen zonder papieren, Brussel). In '95 werd hij aangesteld tot voorzitter van het onderwijs/non-discriminatie-overleg voor het Brussels Gewest. Hij publiceerde o.m. *In-Kleuren* (Garant) en *Vreemd volk? Over integratie en uitsluiting van migranten en vluchtelingen* (Acco).

Migranten, asielzoekers, vluchtelingen en vreemdelingen in het algemeen staan blijkbaar dit verkiezingsjaar opnieuw op de voorgrond. Het stemrecht voor migranten mag dan al uitgesteld zijn tot – in het beste geval – 2006, de voorgenomen versnelde naturalisatieprocedure heeft alvast voor gevolg dat nogal wat allochtonen, hoe dan ook, actief en passief stemrecht zullen genieten.⁽¹⁾

Allicht anders is het gesteld met de asielzoekers en de duizenden uitgeprocedeerden, mensen zonder papieren. Precies tegen deze achtergrond werden de diverse kerkasielacties van eind '98 gevoerd.

Maar tegelijkertijd staat 'de' vreemdeling – hij weze asielzoeker, uitgeprocedeerde of 'gewoon' migrant – weer hoog op de politieke agenda. Ook al stoort dit blijkbaar danig de (vooral Vlaamse) meerderheidspartijen. De discussies laaiden namelijk hevig op n.a.v. het Vlaams Blokcongres in Brussel begin november '98. Burgemeester De Donnée verbood prompt deze 'samenscholing van racisten in een openbaar gebouw', terwijl Binnenlandminister Van den Bossche - bevoegd voor ordehandhaving en veiligheid – zijn fiat gaf. In extreem verbod de Raad van State het congres toch. Het 'kwaad' was echter geschied: extreem-rechts kon zijn bijeenkomst laten plaatsvinden.

Centraal bij dit alles is de vraag of 'racistische' partijen recht hebben op een democratische behandeling. Mee tegen deze achtergrond lag het wetsvoorstel-Eerdeken's voor om de – wettelijk geregelde – partijfinanciering van z.g. racistische formaties in te houden. Omdat de CVP aarzelde om dit voorstel goed te keuren, werd ook hier weer de Raad van State ingeschakeld. Die stelde een aantal kleine amendementen voor, maar de CVP bleef dwars liggen. Na heel wat getouwtrek werd op 2 december II. Een nieuw compromis goedgekeurd. Alle democratische partijen schaarden zich achter dit voorstel, evenwel zonder steun van de VLD en met onthouding van drie VU-leden. Hierbij werd bepaald dat de Raad van State bevoegd wordt om te oordelen of een partij zich racistisch gedraagt (en bijgevolg de partijfinanciering kan ingetrokken worden). Zodra vijf leden van de parlementaire controlecommissie een klacht – tegen het overtreden van de wet op racisme – indienen bij de

Raad van State, start de procedure. Beroep kan dan alsnog aangetekend worden bij het Hof van Cassatie.

Belangrijk is dat eindelijk een snelle gerechtelijke procedure voorzien wordt tegen racistische (pers)misdrijven. De antiracismewet was tot nu toe namelijk nauwelijks afdwingbaar omdat persdelicten voor het Assisenhof moesten komen en bijgevolg geseponeerd werden.

Er beweegt m.a.w. nogal wat op het terrein van het vluchtelingen- en migrantenbeleid, en, parallel daarmee, inzake de te hanteren strategieën voor het indammen van mogelijke successen van extreem-rechts, en meteen ook van een daadwerkelijke bestrijding van racisme in onze samenleving.

De media stelden het doorgaans voor als een dilemma: is een strategie van 'cordon sanitaire' aangewezen of moet veeleer een 'banalisering' van extremisme uitgangspunt van beleid zijn?

NAAR HUMANER ASIELBELEID?

Na de tragische dood van Sémira Adamu, en het erop volgend ontslag van Binnenlandminister Tobback, leek het er eerst op dat het asiel- en migratiebeleid zou versoepeld worden én meer gestoeld op een humanere kijk op vreemdelingen. Intussen blijft de, door velen als hopeloos achterhaalde, 'Conventie van Genève' uit 1951, leidraad van beleid. Ook is het de vraag of het publieke jargon over 'vluchtelingen' uit de (taal)sfeer van repressie en '(on)veiligheids- en criminaliteitsdenken' kan gehaald worden. Men legt blijkbaar schoorvoetend de klemtoon op een grotere humanisering van het uitwijzings- en deportatiebeleid van uitgeprocedeerden. Van een globale regularisering voor wie hier meer dan vijf jaar verblijft, is echter vooralsnog geen sprake.

Op het eerste gezicht is een aantal punten uit het gewijzigde asielbeleid wel degelijk hoopvol te noemen. De gedwongen repatriëring wordt geëvalueerd en nieuwe methoden – niet langer het gebruik van het kussentje! – worden bestudeerd. Vrijwillig vertrek wordt aangemoedigd (geven van 'overgangs'cursussen). Een immigratieambtenaar zal meevliegen naar 'problematische landen' om er een nieuwe opvang mogelijk te maken.

De maximale duur in gesloten centra wordt teruggebracht van acht naar vijf maanden. Het gesloten centrum 127bis van Steenokkerzeel wordt gemoderniseerd.

Verder – en dit is blijkbaar een bijzonder gevoelig punt, waar de regering het moeilijk mee heeft, mee uit 'angst' voor extreem-rechts? – zouden de mogelijkheden tot regularisatie uitgebreid worden voor asielzoekers die langer dan vijf jaar wachten op een besluit evenals voor degenen die 'goed geïntegreerd' zijn. Terzake blijft de regering evenwel formeel: van een meer automatische en globale regularisatie kan geen sprake zijn; enkel via het bestuderen van 'individuele casussen' kan aan regularisatie gedacht worden.

Hiervoor is er een commissie gepland die gemotiveerd advies uitbrengt over het gedane verzoek en over de jurisprudentie tot regularisatie om 'humanitaire redenen'.

Er wordt meer personeel voorzien voor het asielbeleid zelf, zoals bij de dienst Vreemdelingenzaken en bij het detachement van de rijkswacht van Zaventem.

Tevens komt er meer controle, zowel bij de gesloten centra als bij de gedwongen uitzettingen: hierin krijgt het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding

een centrale rol toegemeten. Tevens komt er meer ruimte voor psychologen en maatschappelijk werkers, zowel bij de opvang en de begeleiding als bij de terugkeer. De opvangcapaciteit wordt opgedreven. Maar hier knelt dan weer het schoentje: blijkbaar weigeren nogal wat gemeentebesturen om daaraan mee te werken.

Sluitstuk is de benoeming van een bijzonder commissaris om het hele asielbeleid te coördineren; hij zal de regering om de drie maand rapporteren over de situatie en beleidsadviezen verstrekken. Premier Dehaene waarschuwde desbetreffend echter in de Kamer dat het niet zal gaan om een figuur à la 'Paula D'Hondt', die beleidsaanbevelingen mag doen, maar enkel om een – in de pas lopende – 'manager'.

Ten slotte werd ook voorzien dat België er bij de Europese instanties zou op aandringen om een gecoördineerde politiek te voeren. Minpunt hierbij is alvast dat op de Europese top over asielbeleid in Oostenrijk (eind oktober ll.), onze federale regering verstek liet gaan.

Eens te meer 'n bewijs dat er van een fundamenteel vernieuwd asielbeleid – waar de vrouwelijke CVP-senatoren en Joëlle Milquet, ondervoorzitster van de PSC, sterk op aandringen – toch geen sprake zal zijn? Het vluchtelingenbeleid weegt inderdaad bijzonder licht in het vooruitzicht van de komende verkiezingen. De hete adem van het rechtse extremisme en de vrees voor 'overspoelingen' blijven de regeringspartijen parten spelen.

WAT MET EXTREEM-RECHTS?

De discussies rond de mogelijke opgang versus indamming van extreem-rechts woeden vooral tussen enerzijds voorstanders van een harde aanpak en anderzijds diegenen die vinden dat extreem-rechts (*in casu* het Vlaams Blok) niet in een slachtofferrol mag geduwd worden. Bedoeld wordt dat het Blok recht heeft op een democratische behandeling; m.a.w., dat democratische partijen Blok-verkozenen ook als gesprekspartners mogen beschouwen, dat het Blok recht heeft op zendtijd op de openbare omroep, recht heeft op partijfinanciering enz.

De harde aanpak staat voor een ernstige toepassing van het waterdichte 'cordon sanitaire'. Concreet betekent dit o.m. het afschaffen van de financiering, het weigeren van de toegang tot overheidsgebouwen.

De teneur hierbij is dat tal van beleidsverantwoordelijken er van overtuigd zijn dat het Blok bij een harde aanpak automatisch in de slachtofferrol vervalt en daar verkiezingswinst uit zou puren.

De strijd tegen racisme blijft hierbij wel degelijk een prioriteit, maar het wordt ook hoogtij dat deze beleidsverantwoordelijken inzien dat het bestrijden van het extreem-rechtse gedachtegoed niet mag verengd worden tot dat éne *item*.⁽²⁾

In ons land werd hieromtrent nog geen wetenschappelijk onderzoek verricht. Wel weten we dat op déze basis het Blok, hoe dan ook, de laatste vijftien jaar van het ene 'succes' naar het andere overging. M.a.w., via de lauwe aanpak blijft extreem-rechts onmiskenbaar groeien, bij ons maar evenzeer in Frankrijk (Le Pen).

De Franse onderzoekers Taguieff en Tribalat⁽³⁾ wezen er evenwel onlangs op in hun werk *Face au Front National. Arguments pour une contre-offensive* dat het aanklagen van xenofobe en racistische tendensen in het FN-discours een eerste prioriteit blijft, maar dat men tegelijkertijd ook andere strategieën moet hanteren. Anders gezegd: het is niet een óf-óf-, maar wel een én-én-aanpak die het Blok kan indijken. In de Belgische context

komt het er op aan dat (democratische) politici samen met het onderwijs, het jeugd- en vormingswerk en de media strategieën ontwikkelen t.a.v. wat het Blok verkondigt. En hier gaat het niet alleen om het uitsluiten van vreemdelingen en het prediken van rasenhaat, maar ook om het regelrecht aantasten van verworvenheden van de vrouwenbeweging, vakbondsrechten, recht op vrije meningsuiting voor wie de democratische spelregels eerbiedigt, het uithollen van het recht op werkloosheid, het inkapselen en verbieden van culturele expressievormen...

Beleidsmakers wijzen hierbij steeds weer op een verschil in opvatting tussen de Vlaamse en franstalige bevolking en dito partijen. Men veronachtzaamt hierbij echter voortdurend het feit dat de toestand in Brussel – waar franstaligen samen leven met Vlamingen en anderstaligen –, veel meer dan in Antwerpen, bijzonder gevaarlijk is bij de komende verkiezingen. Gewezen (Schaarbeekse) politicommissaris Johan Demol zal immers de Blok-lijst voor de hoofdstedelijke verkiezingen aanvoeren. Het gevaar is niet denkbeeldig dat hierdoor het Blok, langs Vlaamse kant, een meerderheid haalt, o.m. omdat ook heel wat franstalige Brusselaars op het Blok kunnen stemmen. Als het tot een meerderheid komt – en het Blok bijgevolg de Vlaamse ministerportefeuilles zou leveren – valt niet alleen heel de structuur van het Brussels Gewest in elkaar. De franstalige partijen zouden er dan samen met Blok-ministers de bestuursmeerderheid vormen en het beleid moeten voeren. Dit is uiteraard totaal onmogelijk. Op dat ogenblik staat meteen ook de hele federale consensus op het spel, en verdwijnen allicht – gepiloteerd vanuit Brussel – de Belgische constructie én staatsvorming.

Onder meer tegen deze achtergrond werd op 25 november ll. in Brussel het tweetalige platform 'Extreem-rechts? Nee, bedankt! Voor een leefbaar Brussel' opgezet. Aan al wie politieke actie tegen extreem-rechts wil voeren, biedt het (voor de Brusselse situatie) een concreet instrumentarium aan. Het gaat om een actie tegen racisme, maar tegelijkertijd wordt het middenveld benaderd en wil men de betrokken verenigingen – het zijn er tientallen, zowel nederlands- als franstalige – wapenen in hun verzet tegen extreem-rechts d.m.v. informatiecampagnes en workshops allerhande. Het gaat hier echter niet alleen om verzet tegen racistische ideeën; men wil de bevolking ook duidelijk maken dat het Blok nog andere thema's bespeelt: vrouwen, armen, vakbonden, media...

Los van dit platform – opgezet voor de Brusselse situatie – blijft het, voor wat Vlaanderen betreft, niettemin belangrijk dat de anti-racismewetgeving ook hoogdringend moet gecorrectionaliseerd worden. Als voorbeeld kan het Nederlandse beleid aangehaald worden. Precies omdat dát wel degelijk strafrechtelijk-repressief kan optreden tegen extreem-rechts, verdween deze formatie er in het niet: het *underdogeffect* speelt niet meer. De gewone strafrechter kan er oordelen over een klacht wegens racisme en discriminatie. De strenge vervolging en de processen brandmerken er de extreem-rechtse partijen – zoals de Centrumdemocraten van Janmaat en CP'86 – zodanig, dat het niet meer 'staat' om voor hen te stemmen. Openlijk racisme wordt in Nederland nu eenmaal niet gedoogd. Daarnaast werd er een wetsontwerp besproken dat de politieke zendtijd en de subsidies afschaft voor partijen die zich bezondigen aan discriminatie.

Vlaanderen zou zich best spiegelen aan deze gang van zaken. Ook bij ons zou het politieke jargon niet langer mogen ingegeven zijn door angst en (on)veiligheidsdenken, maar moet, naast de strijd tegen kansarmoede en sociale uitsluiting – het kweek-

bed bij uitstrek van het Blok - ook het anti-racisme in het middelpunt staan. Hoe dan ook veronderstelt dit het nauwgezet handhaven van het 'cordon sanitaire'. Opkomen voor democratie kan nooit betekenen dat men anti-democraten moreel en financieel blijft ondersteunen. Zei Popper niet ooit dat democraten 'niet tolerant mogen staan t.o.v. intolerantie'. Dát zou pas een uithollen van de democratie betekenen: zij zou dan zelf de voedingsbodem worden van dictatoriale opstoten. Nazi-Duitsland heeft bewezen waar dit toe leidt.

NON-DISCRIMINATIE EN TOLERANTIE: NIEUWE INVULLING

Als men het met de strijd tegen het anti-racisme (en bijgevolg ook tegen extreem-rechts) ernstig meent, moet vooral ook het discours opnieuw andere accenten krijgen. Niet langer het uitsluitend veiligheidsdenken moet vooropstaan, zoals dit sinds 1991 - na de grote overwinning van het Blok bij de toenmalige verkiezingen - de toon aangaf, en leidde tot talloze regeringsmaatregelen via het invoeren van lokale veiligheids- en preventiecontracten.⁽⁴⁾

Neveneffect van deze campagnes (hoewel men ook het tegengaan van uitsluitingsmechanismen en het bestrijden van kansarmoede beoogde) was dat, door de klemtoon te leggen op het bestrijden van 'onveiligheidsgevoelens' bij de bevolking, men vaak één segment van de burgers - zij het misschien ongewild - ging 'stigmatiseren': de allochtone (jongeren)bevolking. M.a.w., via diverse veralgemeningen was het verband vlug gelegd: onveiligheid = criminaliteit = vreemdeling. Omwille van het uitblijven van snelle successen kon extreem-rechts bovendien in de eerste plaats zelf genieten van bijzondere aandacht. Want enkel op de puinhoop van ellende en kansarmoede kan extreem-rechts (blijven) groeien.

We willen hier geen pleidooi houden voor het afbouwen van het preventieve luik van het veiligheidsbeleid. Integendeel. Maar, door louter en alleen het veiligheidsbeleid te benadrukken, is de kans groot dat dit politiek denken contraproductief blijft werken. Ook hier is het niet een óf-óf-strategie die moet gehanteerd worden, maar wel een én-én-denken. Uiteraard moet, wat het eerste luik betreft, blijvend geïnvesteerd worden in het leefbaar maken van kansarme buurten en het creëren van tewerkstelling: het scheppen van arbeidsplaatsen blijft, preventief gezien, het sluitstuk om verloedering en criminaliteit tegen te gaan, véél meer nog dan het voorzien in vrijetijdscentra. Dergelijke investeringen zouden de basis moeten vormen van een open, inderdaad ook op veiligheid gerichte beleidsstrategie. We wezen daar reeds uitvoerig op in een vorige bijdrage.⁽⁵⁾

Het tweede luik moet dan, gelijklopend met het eerste, gaan over hoe er in deze samenleving ruimte geschapen wordt voor *non-discriminatie en verdraagzaamheid*. Welnu, dit is, in de Belgische en Europese context enkel mogelijk vanuit een dagelijks bezig zijn met en werken aan de *culturele diversiteit*. Het gaat dan om het creëren van een debat- en gesprekscultuur die regelrecht en bewust ingaat tégen het jargon van extreem-rechts. Er kan niet meer getwijfeld worden aan de multiculturele samenleving; die is - of men het wil of niet - een feit en kan bijgevolg niet meer in vraag gesteld worden.

Dé discussie gaat dan, om over de pluspunten van culturele verscheidenheid te kunnen spreken, over wat we onder 'verdraagzame samenleving' zoal kunnen verstaan. In feite

gaat het om een maatschappij waarin iedereen het recht heeft om 'anders' te zijn. Zulke samenleving kan slechts goed functioneren als er een gemeenschappelijke eerbied bestaat voor de grondregels van onze rechtsstaat én als de overheid bij machte is om een adequaat handhavingsbeleid te voeren.

M.a.w., de eerste regel van het politiek discours (van democratische partijen) moet luiden dat er een klimaat gecreëerd wordt dat onderling wantrouwen en vooroordelen weert. Men mag de zaak - zoals thans voortdurend gebeurt, zeker in het jargon van Binnenlandse Zaken - niet omdraaien, en eerst het veiligheidsdenken voorop zetten. Neen, een samenleving is maar veilig als álle onderdanen – autochtonen én allochtonen – aangesproken worden, ook op hun anders-zijn. Zoniet verliezen mensen het vertrouwen in een gelijke rechtsbedeling.

De recente bijdrage aan de vervuiling van het begrip 'tolerantie' is het invoeren (ook in beleidsstrategieën) van de uit de USA overgewaaide term 'zero-tolerance', zoals o.m. toegepast in Lokeren, ná de 'migrantenrellen'. De roep om een straffer veiligheidsbeleid wordt dan verpakt in een terminologie die iets heel anders inhoudt, namelijk respect voor verscheidenheid. Dit kan alleen maar leiden tot op de spits gedreven spanningen tussen allochtone jongeren - bv. in Lokeren en Kuregem - en de politie en waarbij specifiek groepsgedrag, overlast en criminaliteit al te makkelijk over één kam geschooren worden.

Bij het te voeren maatschappelijk debat over vreemdelingenbeleid én over anti-racisme zal de klemtoon opnieuw móeten gelegd worden op de vraag wélke normen- en waardenschaal men hierbij zal hanteren. Men zal de doelstellingen hoog moeten leggen en de betekenis van een belangrijke (universele) beschavingsnorm als verdraagzaamheid moeten uitdiepen.

Voor een bijdrage tot dit debat verwijzen we naar de Amerikaanse sociale wetenschapper Michaël Walzer ⁽⁶⁾. Hij geeft vijf manieren aan om 'tolerant' te zijn: 'elkaar met rust laten, berustende aanvaarding', 'ontspannen onverschilligheid', 'moreel stoïcisme', 'nieuwsgierigheid voor de andere', tot de hoogste vorm: 'enthousiasme voor culturele verscheidenheid'.

Bij dit laatste principe gaat het om het creëren van wederzijds respect én interactie; beide elementen worden gezien als noodzakelijke voorwaarden voor de ont-plooiing van mensen die leven in een open, multiculturele samenleving.

Walzer plaatst voornoemde vijf vormen ook in een statelijk of interstatelijk (historisch gegroeid) raamwerk; hij spreekt van 'regimes' van verdraagzaamheid. Achtereenvolgens komen aan bod:

- 1) de multinationale *empires* zoals het Oostenrijkse en het Ottomaanse Rijk. Etnisch-religieuze subculturen konden hier hun eigen gang gaan, maar individuele burgerrechten bestonden niet;
- 2) de *internationale samenleving* die de nationale soevereiniteit van staten eerbiedigt, maar tegelijkertijd een daadwerkelijke bescherming van de rechten van minderheden in de weg staat (cf. het probleem van de Koerden in het huidige Turkije);
- 3) *federatieve staten* of consociaties waar men gemeenschappelijke regelingen getroffen heeft, maar waar men elkaar toch een bepaalde culturele autonomie gunt (cf. België, Zwitserland, Libanon);

4) *natiestaten* die een zekere mate van culturele homogeniteit nastreven. De leden van andere culturen worden, enkel voor zover ze zich aanpassen, gedoogd, maar niet hun groepscultuur als dusdanig;

5) *immigratielanden* waarin elke burger zelf maar moet uitmaken of hij zich schikt in/naar de overheersende cultuur dan wel de 'eigen groepscultuur' wil blijven koesteren. De verdraagzaamheid heeft hier betrekking op individuen én op groepen. Interculturaliteit is het sleutelwoord.

Dezelfde auteur beschrijft dan aan de hand van concrete voorbeelden – Frankrijk, Canada, Israël, de Europese Unie – de talloze hindernissen en dilemma's die zich in de realiteit van elke dag voordoen om tot een ideale vorm van – interculturele – verdraagzaamheid te komen. Hij wijst er op dat men in veel gevallen – ook als het officiële beleid op tolerantie gebaseerd is – onder in de schaal blijft steken en dat het terugvallen in onverdraagzaamheid steeds op de loer ligt.

Hoe dan ook, Walzers vijfde manier blijft dé doelstelling om deze verdraagzaamheid in een multiculturele samenleving als sluitstuk te hanteren. Genoemd auteur vermeldt verschillende obstakels die dienen weggewerkt: invloed van machtsverschil (door dominantie van het beleid en superioriteitsgevoelens van de meerderheidsgroepen), klasse (maatschappelijke tweedeling), geslacht (uiteenlopende opvattingen over de positie van de vrouw), godsdienst (scheiding van kerk en staat en erkenning van minderheidsgodsdiensten), scholing (achterstand en achterstelling) én omgang met onverdraagzame groeperingen (fundamentalisme en extreem-rechts).

VARIANTEN VAN VERDRAAGZAAMHEID?

In plaats van louter en alleen de klemtoon te leggen op veiligheid (en op het 'weren' van al wie 'vreemd' is), moet het maatschappelijk debat – ook binnen het beleid – kunnen teruggrijpen naar een meer humane normen- en waardenschaal. Allochtonen moeten eindelijk mee de krijtlijnen kunnen uitstippelen van een algemeen-menselijk beleid, dat niet langer als 'minderhedenbeleid' mag geëtiketteerd worden. In dat debat spelen tolerantie en openheid als samenbindende concepten een belangrijke rol.

Allochtonen moeten méé bepalen achter welke invulling van 'verdraagzaamheid' zij wensen te staan. Walzer ⁽⁶⁾ onderscheidt zelf, naast wat hij noemt 'postmoderne tolerantie', twee varianten van moderne uitingen van verdraagzaamheid. De eerste vorm is georiënteerd op individuen die zich wensen los te maken van hun culturele achtergrond en die, op basis van gelijke rechten (dus ook stemrecht!), volledig willen opgaan in de smeltkroes van de nationale samenleving. Nederlanders hebben het over 'inburgering'; wij spreken veeleer van 'assimilatie'.

De tweede variant gaat hoofdzakelijk uit van de diversiteit van subculturen, waaraan burgers hun identiteit ontleen.

Beide vormen zijn volgens Walzer echter gestoeld op een te simplistisch mens- en maatschappijbeeld en doen onvoldoende recht aan de ware verscheidenheid en aan de dynamiek van onze westerse maatschappij, die hij hoe dan ook als een *postmoderne* samenleving opvat.

Inderdaad, mensen gaan op diverse manieren om met hun identiteitsbeleving. Hierbij zijn meerdere en ook wisselende identiteiten – per generatie of naargelang van de omstandigheden – geen uitzondering meer.

Dit houdt ook in dat het beleid hierop moet kunnen inspelen vanuit het besef dat zo'n samenleving maar goed kan draaien in zoverre deze verscheidenheid in ál haar aspecten – individueel, collectief, pluralistisch – erkend en gerespecteerd, maar ook gestimuleerd wordt.

En hier wringt telkens weer het schoentje. Men 'tolereert' – volgens de laagste graad op de schaal van Walzer – de andere wel in het discours, maar men legt het er nooit op aan dat die ook méé beslissingsmacht krijgt. Heel de discussie van CVP en SP over het al dan niet invoeren van stemrecht voor migranten draait dáár om. Weer eens uit angst voor extreem-rechts, weigert men enthousiasme aan te kweken voor de inbreng van culturele verscheidenheid. Men blijft m.a.w. totaal blind voor het feit dat West-Europa feitelijk uitgegroeid is tot een immigratiecontinent, op multiculturele basis. Men blijft steken in de ondemocratische houding van betutteling, gestoeld op dominantie- en koloniale reflexen.

AFBROKKELEND DRAAGVLAK?

Eufemistisch wordt er de laatste tijd nogal 's gesproken van een 'afbrokkelend draagvlak' voor de multiculturele samenleving. Het is maar hoe je het bekijkt. Als dit draagvlak – z.g. mee omwille van de vluchtelingenstroom uit gebieden/landen die in burgeroorlog verkeren (Kosovo, Kongo, Algerije) – al aan het afbrokkelen zou zijn, heeft dit allereerst te maken met de manier waarop het beleid voortdurend, in watertermen, spreekt van 'wassend tij', 'toevloed', 'overstromingen' en dies meer. Zonder respect dus voor de achtergronden van de 'vreemdeling'.

Al wie of wat enigszins 'vreemd' is, wordt via dat jargon letterlijk voorgeschoteld als 'niet-bij-ons-horend', crimineel, onaangepast. Het beleid is zó zelf schuldig aan het vernauwen van het draagvlak. Voeg daarbij de wegvallende sociale weefsels én de maatschappelijke verweesdheid in de vorm van sociaal-economische achterstelling, en alle ingrediënten zijn aanwezig voor een voedingsbodem van vooroordelen en vreemdelingenhaat.

De nagenoeg totale afwezigheid van een duidelijk en richtinggevend 'ethisch profiel' – met name o.m. via het hameren op noodzakelijke tolerantie en gelijkheid, en het bestraffen van elke vorm van racisme en discriminatie – bij de bestuurlijke elite op het beleidsterrein, wakkeren racisme en vreemdelingenhaat haast dagelijks aan.⁽⁷⁾

Dat het middenveld dit taalgebruik en de opstelling van het beleid – ondermeer n.a.v. het onvolkomen asielbeleid – niet langer duldt, moet ook de politici tot nadenken stemmen. Zo is het opvallend dat het ACW duidelijk achter de eisen staat m.b.t. regularisatie van vluchtelingen via de erkenning van het kerkasiel, terwijl de CVP-top elk gesprek hierover weigert. Individuele CVP-senatoren én staatssecretaris Moreels komen dan weer wel op voor een meer open, meer verdraagzaam beleid.

De steun van de talrijke plaatselijke onthaalgroepen van vluchtelingen – maar ook van sociale en culturele organisaties én van de bisschoppen – voor de kerkasielacties, en, meer in het algemeen, voor een totale ommekeer van het hele vreemdelingenbeleid zijn duidelijke aanwijzingen dat het 'afbrokkelend draagvlak' beslist niet te veralgemenen is. En dat het beleid, zonder angstreflexen voor wie dan ook, zeker niet voor extreem-rechts, zelfs in dit verkiezingsjaar het geweer (sic) van schouder kán veranderen.

ETHIEK IN POLITIEK: NAAR NIEUWE BELEIDSONDERTOON

Het wordt hoogtijd dat men afstapt van een 'minderhedenbeleid', louter gebaseerd op integratie door emancipatie. En zulks zowel op federaal als op Gemeenschapsvlak.

Immigratie is een onomkeerbaar proces. Hooguit moet – op Europees vlak – gediscussieerd worden over contingenteringen. Natuurlijk dient er verder gewerkt aan het tegengaan van verloedering van oude stadswijken door interetnische spanningen weg te nemen en door de dreigende marginalisering van allochtone (maar ook kansarme autochtone) jongeren tegen te gaan. Samenlevings-opbouwprojecten moeten zulks blijven(d) ondersteunen.

Maar het beleid mag geen al te gemakkelijke keuzen maken, ingegeven door angst voor extreme tendensen. Vereenvoudigingen allerhande beletten de 'bestuurlijke elite' – zoals men in Nederland gemeenzaam zegt – om haar educatieve taak daadwerkelijk op te nemen.⁽⁸⁾

Door – in de praktijk – voortdurend te kiezen voor een politiek van 'indifference for difference' (cf. het veiligheidsbeleid), staat men te laag op Walzers tolerantieschaal. Het ethisch profiel komt hierdoor volledig op de achtergrond.

a) Zolang men culturele verscheidenheid – in de werkelijkheid van alledag – wegdefinieert als een belemmering voor sociaal-economische integratie is de oplossing ervan niet nabij. Culturele diversiteit is een feit waarmee het beleid rekening moet blijven houden. Zelfs als minderheden zouden kiezen voor assimilatie, worden zij door de buitenwacht, onder invloed van het gangbaar jargon en de beeldvorming terzake, toch gestereotypeerd. Op de arbeidsmarkt bv. blijven allochtonen, precies omwille van hun huidskleur, gediscrimineerd.

b) De culturele identiteitsbeleving van individuen en die van groepen kunnen niet volledig van elkaar losgekoppeld worden. Zo zal men er rekening móeten mee houden dat de islam tot een van de belangrijkste godsdiensten in België uitgegroeid is.

c) Mundialisering sluit de wereld van verschil niet uit. De ontkenning of, erger, de onderdrukking van het recht op culturele diversiteit ligt aan de grondslag van tal van conflicten en brandhaarden in alle delen van de wereld.

De erkenning van het fundamenteel recht om ánders te zijn, is allicht het belangrijkste wapen van de (inter)nationale gemeenschap om nieuwe humanitaire rampen te voorkomen.

Het 'ius gentium' als universeel, richtinggevend recht voor alle burgers moet een waarborg zijn voor culturele verscheidenheid.

De casus 'Bosnië' bewijst, precies in tegenstelling tot de beweringen van Huntington⁽⁹⁾, dat in een wereld waar hypernationalisme en etnische polariteit aan de orde zijn, culturele diversiteit een leidend beginsel moet zijn.

Het is hoopgevend dat het 'Verdrag van Amsterdam' een anti-discriminatiebepaling bevat. De Raad krijgt hierdoor de bevoegdheid om "passende maatregelen te nemen tegen discriminatie op grond van geslacht, ras of etnische afstamming, godsdienst

of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid". Op zich, theoretisch althans, een belangrijk instrument voor een mogelijke vervolging van extreem-rechtse, *in casu* Vlaams Blok-pamfletten. Alleen: de term 'gepaste actie' verwijst jammer genoeg (nog) niet naar mogelijke gerechtelijke stappen ter beteugeling van racistische handelingen.

De Europese Unie telt achttien miljoen 'derdelanders' – die hier al ettelijke jaren wonen - volgens de huidige regelgeving veroordeeld tot tweederangsburgerschap. Hoewel de Europese Adviescommissie inzake Racisme en Vreemdelingenhaat unaniem adviseerde om hen, na vijf jaar wettelijke aanwezigheid, het recht op vrij verkeer binnen de Unie toe te kennen, schoof de Raad van Ministers dit voorstel op de lange baan.⁽¹⁰⁾ En dan gaat het hier nog niet over een erkenning van culturele diversiteit, noch over de vele miljoenen 'illegalen', mensen zonder papieren, die vaak in onmenselijke omstandigheden in diverse Europese steden neergestreken zijn. En waarvoor de Unie blijkbaar moeilijk tot overeenkomst kan komen of, samen met de lidstaten, een meer humaan integratiebeleid kan uitstippelen.

Niettemin komt er op Europees vlak toch een gunstige kentering. Op 24 november ll. lanceerde de Europese Commissie - bij monde van de heer Flynn – in samenwerking met het VN-Hoog Commissariaat voor de Vluchtelingen (UNHCR) – een grootschalige sensibiliseringscampagne rond de vluchtelingenproblematiek in de vijftien EU-lidstaten. Bij die gelegenheid zei commissaris Flynn onomwonden: 'Europese burgers moeten vluchtelingen niet zien als een bedreiging, maar als mensen die bedreigd worden. Vaak gaat het om goed opgeleide en bekwame personen die de maatschappij enorm veel te bieden hebben'. Een onderwijspakket werd uitgewerkt voor veertien- tot achttienjarigen om hen bewust te maken van de problemen waarmee vluchtelingen te kampen hebben in het land waar zij asiel krijgen.

Verder zei Soren Jessen-Petersen (UNHCR) dat 'als we de vluchtelingen succesvol willen integreren in onze samenleving, wij ze eerst en vooral duidelijk moeten maken dat ze welkom zijn en zeker geen last betekenen.' Hij voegde er aan toe dat deze mensen vaak doorheen een nachtmerrie van vervolging en geweld gingen, en alleen daarom al hulp verdienen i.p.v. wantrouwen en vijandigheid.

Voordien had de Europese Commissie voor een bedrag van twintig miljoen euro reeds een honderdtal projecten gefinancierd om vluchtelingen in Europa te helpen en hun sociale uitsluiting te voorkomen: tekenen aan de wand dat men op Europees vlak geenszins blijft vasthouden aan een strakke houding t.a.v. 'vreemdelingen-om-hun-vreemdeling-zijn'. 'Fort-Europa' blijft dan misschien toch geen versterkte vesting... Toch een signaal voor de Belgische overheid?

SAMENLEVINGSCONCEPT OP BASIS VAN VERDRAAGZAAMHEID

Temidden van de discussies over het al dan niet toekennen van burgerrecht aan ingezetenen migranten, het al dan niet globaal regulariseren van de duizenden mensen zonder papieren, het menselijker maken van het asiel- en immigratiebeleid, het aftoppen van de opgang van extreem-rechts en diens giftig racistisch jargon is het anno 1999, hét verkiezingsjaar bij uitstek, méér dan vijf voor twaalf om een duidelijker beleid te voeren. Men mag niet langer het publiek debat hierover uit de weg gaan. Het wegschrijven van problemen kan niet langer. Links, centrum-links en rood-groen moeten eindelijk een

meer geloofwaardige, op humanitaire beginselen gestoelde strategie uitbouwen om hun kiezers en de globale bevolking – óók de achtergestelde autochtoon die, inhakend op gemakkelijke slogans, op het Blok 'stemt', zonder dat hij/zij per definitie racistisch is – een samenlevingsconcept voor te houden dat gebaseerd is op gelijkheid van iedereen.

Die maatschappij kan niet anders dan verdraagzaam zijn, zoniet staan ons nog hectische toestanden te wachten. De verscherping van het vreemdelingenbeleid – inclusief de aantasting van het individueel asielrecht – om extreem-rechts de wind uit de zeilen te nemen, is de slechtste handelwijze.

Het is inderdaad niet de eerste keer in de geschiedenis van Europa dat door een gebrek aan rechtlijnigheid van democratische partijen, extreem-rechts *salonfähig* wordt. We kennen er de gevolgen van.

Om Ed van Thijn (gewezen minister van Binnenlandse Zaken in Nederland) te citeren: 'Zo'n ontwikkeling waarbij de dragende beginselen voor een goed functionerende, geïntegreerde multiculturele samenleving: tolerantie en diversiteit, met de vuilnisman meegegeven worden, dient tot iedere prijs vermeden.'⁽¹⁾

Diversiteit en tolerantie zijn ook de uitgangspunten van een zopas vertaald werk van de Frans-Algerijnse filosoof Jacques Derrida *De l'Hospitalité*⁽²⁾. Binnen het actuele debat over asiel- en vreemdelingenbeleid is hierin een aantal ideeën bijzonder lezenswaard. Naast de rol van de natiestaat bij opvang van vluchtelingen breekt Derrida o.m. een lans om 'steden' de kans te geven een eigen opvangbeleid in noodsituaties te voorzien: zij zouden haarden van (toekomstige) gastvrijheid moeten worden, los van wat de natie (on)mogelijk maakt. Maar hoe dan ook, zegt Derrida, moeten beleid, ethiek en recht op het vlak van gastvrijheid opnieuw samenvallen: bij nieuwe historische omstandigheden moeten wetten kunnen gewijzigd worden en het burgerschap, de democratie en het internationale recht aangepast aan veranderde omstandigheden (p. 131, Franse uitgave).

De beleidsopties van de democratische partijen kunnen thans, gesteund door de talrijke organisaties uit het middenveld, opnieuw uitgaan van keuzen, waarbij een ethisch réveil centraal staat. Op de tien percent kiezers van het Blok na, kunnen veruit de meeste mensen achter een vernieuwd beleid staan dat allereerst ingegeven is door humane waarden en waarbij verdraagzaamheid en eerbied voor verscheidenheid centraal staan. Het Blok mag binnen het politieke spectrum geen enkele kans krijgen om *salonfähig* te worden. Op racisme en xenofobie kan men geen samenleving bouwen. Respect voor de democratie en voor alle burgers is een heilig beginsel: het sluit elk racistisch gedachtegoed voorgoed uit. Terzake is geen enkel compromis mogelijk.

(1) Zie hieromtrent ook de boeiende bijdragen in: B. HUBEAU en M.C. FOLETS (eds.), *Politieke participatie van allochtonen*, Leuven, Acco, 1997.
En: B. HUBEAU & M.C. FOLETS (eds.), *Nieuwe burgers in de samenleving? Burgerschap en inburgering in België en Nederland*, Leuven, Acco, 1997.

(2) Zie o.m.: H. GIJSELS, M. ABRAMOWICZ, Naar een strategie tegen extreem-rechts, in: *De Morgen*, 24 november '98.

(3) P.A. TAGUIEFF, M. TRIBALAT, *Face au Front National. Arguments pour une contre-offensive*, Paris, La Découverte, 144 p., 1998.

(4) De veiligheids- en preventiecontracten zijn overeenkomsten gesloten door de federale regering (Binnenlandse Zaken) met de 28 steden en gemeenten in het land die een aanzienlijke kansarme bevolking tellen. Ze werden opgezet in 1991 door toenmalig minister Tobback. Deze gemeenten krijgen zelf extra middelen toebedeeld om – via veiligheidscontracten – hun leefbaarheid te verhogen.

(5) Zie: G. DERAECK, Allochtone jongeren, criminaliteit en preventie: signalen voor integratie of van uitsluiting, in: *De Gids op Maatschappelijk Gebied*, nr. 1 '98, p. 64-69.

(6) M. WALZER, *Tolerantie*, Ten Have, Baarn, 160 p., 1998. (Vert. van *On Toleration*, Yale University Press).

(7) Zie: Ed VAN THIJN in: *Ons kostbaarste cultuurbezit. Over tolerantie, non-discriminatie en diversiteit*. Rede bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar, Rijksuniversiteit Leiden, 26-11-'97.

(8) Zie o.m.: A. FERMIN, *Nederlandse politieke partijen over minderhedenbeleid 1977-1995*, doctoraatsthesis, Vrije Universiteit Amsterdam, 1997.

(9) S.P. HUNTINGTON, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York, Simon and Schuster, 1996.

(10) Zie: Eindverslag van de Europese Adviescommissie Racisme en Vreemdelingenhaat; hoofdstuk III: 'Vrijheid van Verkeer', 1996.

(11) Ed VAN THIJN, in: *Vluchtelingen. Studium Generale*, maart '98, Rijksuniversiteit Leiden.

(12) J. DERRIDA, *De l'hospitalité*, Parijs, Calman-Lévy, 1997; vert.: J. DERRIDA, *Over gastvrijheid*, Boom, Amsterdam, 1998.